

Noget om Iran og Vesten

Skrevet af: **Steffen Hahnemann** | Offentliggjort: 15. december 2013

England, Iran og Olie.

Efter at England havde etableret sig som kolonimagt i Indien, var Iran (dengang Persien) og den persiske bugt kommet indenfor dets interessesfære. Den alvorligste konkurrent til det britiske koloniimperium i Asien var Rusland, derfor blev det af afgørende betydning for den engelske regering at sikre sig kontrol over udviklingen i de naboerområder, Afghanistan, Tibet og Iran, som lå imellem og dannede stødpude mod den ligeledes ekspansive nabo i nord.

I begyndelsen af det 20. århundrede - i årene før verdenskrig skete der imidlertid afgørende nyt i Iran - dels dukkede der yderligere en konkurrerende stormagt op i form af Tyskland, dels blev der fundet olie. Det første betød, at der opstod en midlertidig forbrødring mellem England og Rusland med henblik på at imødegå den tyske trussel, mens den mellemøstlige olie med tiden blev årsag til talrige lokale konflikter blandt andet med Iran samt genskabte det gamle modsætningsforhold mellem London og Moskva.

Mellem 1905 og 1909 skete der store omvæltninger i Teheran. Den iranske Shah blev tvunget til at afskedige sin regeringsleder og indføre et parlamentarisk demokrati med en folkevalgt forsamling - "maylis". Der var kup og modkup over de næste år, indtil den nye konstitution endelig havde slået rod i 1909.

Alt det bemærkede briterne knap. De havde ingen større interesse for, hvad der foregik i Teheran. Spørgsmålet om herredømmet over Iran var efter Englands opfattelse et mellemværende mellem England og Rusland (hvilket Rusland ikke var uenig i). I 1907 lykkedes det at nå frem til en aftale om, hvordan de to stormagters herredømme i Tibet, Afghanistan og Iran skulle udformes. Iran blev her efter opdelt i 3 "indflydelses"-sfærer: Den nordligste, inklusive Teheran og Isphahan under russisk dominans, den sydligste under britisk, mens den midterste tredjedel skulle henregnes under iransk kontrol (en slags buffer-område mellem de to stormagter). Opdelingen blev aftalt mellem englændere og russere uden kontakt til det iranske styre i Teheran.

Så kom olien ind i billedet for alvor. Det var - efter mange forgæves boringer af en britisk privatmand, som i 1901 havde fået koncessionen på boringer efter olie over det meste af Iran - endelig lykkedes at påvise olie i stort omfang i et område, Khuzistan, ned mod grænsen til Irak. Området lå imidlertid i den midterste tredjedel, som var henregnet til Teheran, men da aftalen om Irans opdeling var et anliggende udelukkende mellem Rusland og England, indgik de to parter i 1915 (under 1. verdenskrig) en ny, mere diskret, aftale, hvorefter den midterste tredjedel af Iran blev overdraget til briterne. Stadig ingen kontakt til endsige orientering af styret i Teheran. Til gengæld for denne reorganisering til gunst for England fik russerne lovning på Konstantinopel (Istanbul) og Stræderne (the Straits) efter en sejrrig udgang på krigen.

Englands og Ruslands arrogance bevirkede udtalte progermanske sympatier i Iran under 1. verdenskrig. Den tyske indflydelse i Iran var i de år betydelig og gav sig udslag i markante antirussiske og antiengelske tilkendegivelser; blandt andet stod tyskere bag, da lokale stammer i 1915 sprang rørledningen mellem oliefeltet og raffinaderiet i havnebyen Abadan i luften.

I 1912 havde den britiske flåde skiftet fra kul til olie. Det medførte, at den britiske regering i 1914 trådte ind som hovedaktionær i det oliekompani, der var oprettet omkring den iranske olie. Det betød også, at Iran fik en øget betydning for engelsk indflydelse i området. Ved rigelig brug af

bestikkelse lykkedes det i 1919 at få en aftale i stand med den daværende iranske premierminister, en aftale, som reelt gjorde Iran til et britisk protektorat.^[1] Reaktionen mod aftalen i Iran betød en yderligere optrapning af de antibritiske stemninger, og aftalen blev aldrig ratificeret af det iranske parlament, ligesom regeringen i 1920 blev væltet og en ny, mindre engelsk-venlig, indsat. Briterne optrådte dog som om aftalen var en realitet.

Riza Khans engelsk-støttede kup. Ny Shah-linje

Lederen af den britiske styrke i Iran major Ironside tog kontakt til Riza Khan - da oberst i Kossakbrigaden, som efter krigen havde til opgave at beskytte Irans nordlige grænse mod den røde hær - og lovede ham britisk ikke-indgriben, hvis han overtog regeringsmagten. Det gjorde Riza Khan og hans kosakker ved et ublodigt kup i februar 1921 - Riza Khan blev forsvarsminister og Sayyid Ziya premierminister. Sidstnævnte ophævede så endelig den iransk-britiske aftale af 1919 og indgik en iransk-sovjetisk aftale. "This treaty and the British strategic retreat in the face of the force of nationalist sentiment gave considerable impetus to greater economic and political self-determination for Iran."^[2]

I oktober 1923 blev Riza Khan premierminister. Han tog navnet Pahlavi. Samme år afsatte han Shahen og afsluttede dermed Qajar-dynastiet. Han proklamerede herefter sig selv til Shah, anerkendt af parlamentet i 1925.

Briterne havde indgået en tæt alliance med lederne af de lokale stammer i området for de ny opdagede oliefelter. Stammer som, under indflydelse af en del-og-hersk politik fra centralstyret i Teheran, uafladeligt havde ligget i indbyrdes skærmydsler om det overordnede lederskab. I stedet for Teherans del-og-hersk politik søgte briterne at etablere et fast lederskab og dermed en stabil forhandlingspartner. Det lykkedes i en grad, som på det nærmeste skabte lokal autonomi for Shaikh Khaz'al, som leder for Bakhtiyar'erne, en samlet betegnelse for stammerne i området.^[3]

I ly af briterne søgte Shaikh Khaz'al at frigøre sig af Teheran og etablere et uafhængigt autonomt område i Khuzistan i sikker forvisning om britisk støtte. Han undlod således at erlægge den årlige skattebetaling til centralstyret. I 1924 besluttede Reza Shah at gribe ind. Han sendte en hærstyrke ind i området, pågreb Shaikh Khaz'al og satte ham i arrest i Teheran. Der var ingen nævneværdig modstand; briterne valgte at se passivt til og foretrak at holde sig til Reza Shah som bolværk mod Sovjet-Rusland.^[4]

Major Ironside, der som anført var leder af den britiske styrke i Iran, medvirkede i både planlægningen og iværksættelsen af Riza Khans kup i 1921 og briterne havde vel ventet, at Reza Khan som tak ville vise sig samarbejdsvenlig. I den henseende blev de skuffede.

Den antibritiske stemning i Teheran

"What was wholly unappreciated in London was that the events of the past two decades had effectively destroyed whatever credibility Great Britain had once enjoyed in Iran. On the contrary, hostility towards her was now being expressed with an intensity reflecting the fervour of the new, xenophobic nationalism, which had hitherto passed unnoticed by British officials in the Middle East accustomed to the old, easy pre-war world of the Victorian and Edwardian Pax Britannica."^[5]

Det nye russiske sovjetregime efter oktoberrevolutionen ophævede, som en af sine første handlinger aftalen med England om sektorinddelingen af Iran og trak de russiske tropper væk fra Nordiran.

I tiden op til 2. verdenskrig voksede indflydelsen fra de antibritiske kræfter i Iran, først sovjetrussiske og siden tyske. I 2. verdenskrig erklærede Iran sig neutralt, men samtidig voksede tysk indflydelse og tilstedeværelse i Teheran. Da Tyskland i juni 1941 angreb Sovjet-Rusland blev England og Rusland igen allierede mod den fælles fjende og allerede i juli gjorde de op med den

neutrale iranske Shah og krævede, at han skulle lukke af for tysk indflydelse og lukke op for våbentransporter til Sovjet-Rusland på det iranske jernbanenet. Det nægtede Shahen under henvisning til landets neutralitet. Derefter besatte briterne Teheran, afsatte Shahen og deporterede ham til Mauritius. I hans sted indsatte de hans søn som Shah og rensede grundigt op i følgerne af landets neutralitet, som indebar ikke blot tysk tilstedeværelse, men at Teheran også var blevet tilflugtssted for talrige britisk-fjendtlige kræfter fra nabolandene. Herunder således Stormuftien af Jerusalem, som det dog lykkedes at undslippe i live og flygte videre vestover mod Italien og sluttelig Tyskland.

Så blev det efterkrigstid og England var blevet fattig og endnu mere afhængig af de solide indtægter fra den persiske olie. Arrogancen var dog uændret, og den lokale anglofobi af samme grund stabil.

MI6, CIA og det iranske demokrati i 1951-53⁶⁴

I Iran var der efter 2. verdenskrig (genindført) demokratiske valg. Allerede i 1906 havde Iran, som ovenfor omtalt, indført en fri forfatning, som overførte det meste af magten fra Shahen til et folkevalgt parlament. Forfatningen var siden periodisk ude af kraft, men var fast etableret efter 2. verdenskrig. Shahens position var stadig magtfuld, men han havde eksempelvis ikke magt til at afsætte den folkevalgte regering. Det var lykkedes England, at fastholde magten over den nye, unge Shah (efter at briterne først havde tvunget hans mindre samarbejdsvillige far til at abdicere). Styr på folkestemningen havde England dog ikke endnu. I 1952 valgte folkeflertallet således den uafhængige Mossadeq som premierminister.

Den nye premierminister (Mossadeq) viste sig hurtigt lidet servil overfor Shahen og briterne, og kort tid efter sin indsættelse besluttede han at nationalisere det britiske olieselskab, som, siden der i 1908 var fundet olie, havde været enerådende på det iranske oliemarked mod en beskedent godtgørelse til den iranske stat men til gengæld med et væsentligt bidrag til den britiske økonomi. Beslutningen blev modtaget med vrede i England, hvor den første reaktion var at sende krigsskibe ind i den persiske bugt og lade deres kanoner pege mod Iran. Da det imidlertid ikke gjorde det forventede indtryk på iranerne, og da det kneb med den britiske økonomi, blev krigsskibene beordret hjem igen, og man besluttede sig for at søge andre veje i forsøget på at bringe iranerne til fornuft.

Problemet var, at Mossadeq var folkevalgt. Folkeflertallet stod således bag ham. Men imod ham stod Shahen og Shahens tilhængere og desuden naturligvis et befolkningsmindretal.

Netop et demokrati giver imidlertid udsøgte muligheder for at spille på modsætningsforhold. På demokratisk vis, naturligvis. Det britiske efterretningsvæsen gik derfor i gang med folkestemningen. Der blev til det i slutningen af 1951 berammede valg til parlamentet afsat 10.000 pund sterling månedligt til bestikkelse af "the armed forces, the Majlis (det iranske parlament), religious leaders, the press, street gangs, politicians, and other influential figures". For på den måde at sætte sig i besiddelse af folkeflertallet. Da regeringen blev opmærksom på transaktionerne, besluttede den at afblæse valget.

Stemningen mellem England og Iran blev yderligere anspændt, og Iran besluttede at afbryde de diplomatiske forbindelser, blandt andet for i fremtiden at kunne holde sine valg uden fremmed indblanding. Den britiske ambassade måtte forlade landet, og da efterretnings-agenterne var blandt ambassadepersonalet, måtte de rejse med tilbage. Tilbage i landet var dog stadig USA - en gammel ven af briterne og stadig på god fod med iranerne - og USA havde som bekendt CIA. Så den britiske premierminister Churchill henvendte sig til den amerikanske præsident Truman og bad ham være behjælpelig. Men Truman, der ingen sympati havde for briternes kolonipolitik, afslog og fastholdt afslaget trods gentagne henvendelser og appeller.

CIA overtager MI6's rolle

USA havde dog støttet briterne boykot af iransk råolie. "Well aware that Mossadgh's strong-arm tactics would set a dangerous precedent jeopardizing U.S. petroleum concessions throughout the Middle East, State Department officials quietly encouraged Jersey Standard and other multinationals to assist Anglo-Iranian Oil Company in organizing a worldwide boycott of Iranian crude. By the time Harry Truman turned the White House over to Dwight Eisenhower in January 1953, Iranian oil exports had plummeted from 666.000 to 20.000 barrels per day." [7]

Så blev der imidlertid valg i USA; et valg som demokraterne tabte, og republikanerne vandt. Eisenhower blev præsident, og nok vigtigere: Foster Dulles afløste Dean Acheson som udenrigsminister. Samtidig fik en medarbejder i det britiske udenrigsministerium den lyse idé, at give de britiske appeller om hjælp nyt indhold, så Eden fortalte nu Foster Dulles, at Mossadeq var kryptokommunist og arbejdede nært sammen med landets kommunister og med Sovjet. Det gjorde det forventede indtryk på Foster Dulles, og da det yderligere var så heldigt, at lederen af CIA på den tid hed Allan Dulles, en bror til Foster Dulles, så gik kabalen endelig op.

CIA blev i hemmelighed sendt til Iran med Kermit Roosevelt, en sønnesøn af den berømmelige republikanske præsident Theodor Roosevelt, i spidsen for truppen.

Roosevelt, jr. var en mand, som kunne sit kram. Første forsøg faldt ganske vist mindre heldigt ud. Det gik ud på i første omgang at få Shahen til at underskrive et dokument til afsættelse af premierministeren, og et andet dokument til indsættelse af en af CIA og Shahen i fællesskab udvalgt (og af CIA solidt bestukket) general. Det var ganske vist uden hold i den iranske forfatning, men CIA formodede, at den iranske uvidenhed på det punkt var tilstrækkelig stor og autoritetstroen så dybtstikkende, at forestillingen nok skulle få succes. Skønt Shahen viste sig bange for de personlige konsekvenser af sin underskrift, så afgav han den dog sluttelig. Derudover bestak man de relevante militære øvrigheds personer og sikrede sig de Shah-loyale. En af disse, en oberst, blev sendt i vej ved nattetide med de Shah-underskrevne dokumenter, sammen med et kompagni soldater for at arrestere Mossadeq i hans privatbolig. Først måtte dog landets forsvarschef, som havde vist sig ubestikkelig, og som det kunne forventes, at Mossadeq telefonisk ville kunne finde på at mobilisere imod oberstens forfatningsstridige fremfærd, uskadelliggøres. Obersten fandt dog forsvarschefens hus tomt og forladt. Det burde have advaret ham, men det gjorde det ikke. Han fortsatte ufortrødent med Shahens afskedigelsesbrev i hånden og stod sluttelig med sit kompagni ved indgangen til Mossadeqs bolig. Der blev så i nattens mulm og mørke obersten og hele hans bande arresteret af forsvarschefens folk. CIA's planer var blevet røbet.

Dette hændte natten til lørdag, og mindre robuste folk end lederen af operationen (den såkaldte "Operation Ajax") ville have skyndt sig at forsvinde ud af landet. Men dels var denne sønnesøn af Theodor Roosevelt ingen tøsedreng, og dels var også han tændt af en heftig antikommunistisk og presbyteriansk farvet amerikansk ild. Endelig for det tredje havde de allerede nu bestukket så mange iranere med henblik på operationens næste led, at der stadig var noget at bygge på. Nu var det folkestemningen, som skulle mobiliseres. Så og så store beløb var afsat til hver enkelt befolkningsgruppe: militæret, gejstligheden, politikerne, bærmen og "folket". Det lykkedes ved hjælp af en personlig henvendelse fra den amerikanske ambassadør til Mossadeq med en CIA-instrueret monolog, at få afviklet det opbud af militær og politi, der var mobiliseret mod det afslørede kupforsøg. Så da det var blevet tirsdag, var der frit slag på gader og torve for næste led i Operation Ajax. Først et opbud af byens bestukne bærmere i en gigantisk og voldelig demonstration gennem byens gader. Derefter en mobiliseret moddemonstration under den CIA-fabrikerede påstand om, at denne første folkelige demonstration var iscenesat af Mossadeq (den lokale presse samt ATP og New York Times var medengageret i "oplysningskampagnen"), suppleret med bestiklinger af andre grupperinger. Så rullede da om onsdagen denne næste iscenesatte demonstration gennem

Teherans gader frem mod parlamentet, hvor man let fik adgang ved hjælp af bestukne parlamentsmedlemmer for sluttelig at arrestere Mossadeq, føre ham ud af bygningen og sætte ham definitivt under arrest som opvigler.

Tilbage kom Shahen, som havde gemt sig i udlandet, mens det anførte fandt sted. Han genskabte på kort tid de elskværdigste forhold til England og regerede siden upåklageligt sammen med såvel briterne som siden - og især - med USA og Israel.^[4]

Umiddelbart efter afsættelsen af Mossadeq gik den amerikanske petroleumsekspert i gang med at rekonstruere Anglo-Iranian Oil Company (AIOC) i forhandlinger med London og Teheran. Ud af de forhandlinger opstod en helt ny konstruktion med følgende interessefordeling: AIOC beholdt 40%, fem amerikanske multinationale selskaber: Jersey Standard, Socal, Texaco, Gulf og Mobil ligeledes tilsammen 40%, Royal Dutch Shell 14% og det franske CFP de resterende 6%. " Thanks to close cooperation between Washington and Wall Street, by late 1954 Iran had joined the growing list of Middle Eastern nations whose oil fields were integrated into America's national security empire." [9]

CIA vendte tilbage til USA, hvor alle var lettede. Ved en mellemlanding i London blev Roosevelt, jr hjerteligt modtaget af Churchill og Eden. Den vestlige presse gav generelt udtryk for tilfredshed med den skete forandring. Mossadeq havde ikke haft nogen sympati i vestlige pressekrede. Englands, USA's og CIAs rolle i begivenhedsforløbet forblev stort set i det skjulte indtil år 2003, da hele rapporten om "Operation Ajax" blev lækket til New York Times af en CIA-medarbejder. Da det iranske had mod USA kom for en dag ved besættelsen af den amerikanske ambassade i 1979, kom det derfor bag på den amerikanske befolkning, der var ganske uvidende om deres regerings indblanding i hændelserne i 1953.

Kuppet mod Shahen i 1979

Hvis de besiddende, de hvis globale eller lokale magtsituation er bygget op på kontrol af forsyningssikkerhed og markedet, oplever en trussel mod denne kontrol og dermed deres magtposition, så vil alle midler naturligvis blive taget i brug for at bekæmpe truslen. Så meget desto mere, om de finder deres magtanvendelse moralsk legitimeret som en befrielsesaktion overfor de indfødte befolkninger i forholdet til religiøse eller politiske usurpatorer, som ikke respekterer de vestlige dyder, som demokrati, menneskerettigheder, religiøs tolerance og kvindefrigørelse.

En stor del af disse til det øjemed anvendte midler vil overskride de juridiske rammer omkring det internationalt vedtagne og må derfor udføres og fastholdes i det skjulte. Det er blandt andet til det formål, man har de hemmelige efterretningstjenester. Det indebærer, at det billede verdensoffentligheden får af de begivenhedsforløb, der udspilles på den baggrund, som regel vil være manipulerede og groft fortegnede. Som eksempelvis den oven anførte afsættelse af Mossadeq.

Lad os for at tage et aktuelt eksempel på et opdramatiseret spændingsforhold mellem Vesten med USA i spidsen og en stat som til stadighed gennem årtier har handlet på tværs af dets magtinteresser og således igen vende os mod Iran:

Siden 1979, da Khomeinis kup væltede Shahen og indførte det islamiske præstestyre i Iran, har der været et massivt modsætningsforhold til Vesten, som havde haft en trofast og loyal samarbejdspartner i Shahen. Hele den østlige bred af den persiske havbugt var nu ude af Vestens kontrol. Den iranske olie, som udgjorde en mindre, men ikke beskednen del af Vestens olieforsyning var nu på lidet samarbejdsvillige hænder. Magtforholdene i Mellemøsten var med ét bragt ud af balance, efter at Vesten i de foregående år med dygtig diplomatisk aktivitet havde bragt det meste af området under politisk og økonomisk kontrol.

CIA gjorde hvad de kunne for at opelske et modkup, men opnåede kun, at dets initiativer blev

gennemskuet med deraf følgende yderligere vrede mod vesten, en vrede som siden 1953 også var rettet mod USA, og som sluttelig resulterede i besættelsen af den amerikanske ambassade, hvor alle CIA-agenterne var ansat. De beslaglagte papirer, som siden blev publicerede, afslørede, hvor CIA med mere eller mindre held havde forsøgt sig. Det førte til omfattende arrestationer med påfølgende henrettelser eller fængselsstraffe.[\[10\]](#) Alt det findes omtalt på en lidt anden måde i samtidige vestlige medier.

Den første dramatiske hændelse det nye iranske regime blev udsat for, indtrådte få år efter dets etablering i form af et massivt angreb fra nabostaten Irak. Den gængse forklaring på den irakiske offensiv var dels en strid om den rette grænsedragning, dels at Saddam Hussein og hans sunnitiske regime skulle være provokeret af det shiitiske iranske styres påvirkning af Iraks eget shiitiske flertal. Mod al forventning lykkedes det - efter forfærdende omkostninger i menneskeliv på begge sider - Iranerne at slå det irakiske angreb tilbage. Undervejs havde de vestlige magter støttet Irak økonomisk og til en vis grad militært. Vi har ingen viden om, at CIA eller MI6 eller Mossad skulle have været impliceret i dette forsøg på at komme et uønsket styre i Iran til livs, men det har de jo nok været, selvom CIA efter ambassadebesættelsen var ganske alvorligt svækket.

I de følgende år var Vesten optaget af den første Golfkrig, som ikke skal nærmere omtales her. Derefter gennemførte briterne og USA i fællesskab en militær og økonomisk blokade af Irak frem til den næste Irakkrig i 2003. Samtidig blev krigen mod Afghanistan indledt i 2001. Iran forsøgte i de år en vis tilnærmelse, og i perioder var der et samarbejde såvel om Afghanistan som vedrørende Irak, men afløst af amerikanske fjendtligheder som George W. Bushs inddragelse af Iran sammen med Nordkorea under betegnelsen "ondskabens akse" og senere USA's samarbejde med den iranske terrororganisation "Folkets Mujaheddin", som med alle midler (herunder et samarbejde med Saddam Hussein i hans angreb på Iran) ville det iranske præstestyre til livs. Det var således "Folkets Mujaheddin", der i 2002 fik overbevist USA om, at Iran var i gang med at fremstille en atombombe. En påstand som bevirkede stærkt øgede spændinger mellem især USA og Israel (som er på vagt overfor ethvert tilløb til et militært jævnybyrdigt regime i området) på den ene side og Iran på den anden.

Kold krig mellem Iran og Vesten

Med Irak- og Afghanistan-felttogene lå et militært angreb udenfor USA's formåen, og USA har indtil nu holdt igen på Israel. Man har i stedet måttet ty til mere indirekte, mere fordækte metoder i forsøget på at komme det besværlige iranske regime til livs. I George W. Bush's sidste regeringsår blev der sat et beløb af til undergravende agentvirksomhed i Iran med henblik på regimeskifte. Udover forsøg på mobilisering af oppositionelle holdninger i den iranske befolkning, blev der taget initiativ til at stimulere oprørske minoriteter - således antagelig kurderne i de vestlige områder og det arabiske flertal i olieprovinsen Khuzistan. Det kan med rimelig sikkerhed fastslås, at USA har støttet sunnitiske oprørsgrupper, de såkaldte Jundullah, i Baluchistan med penge og antagelig også med våben.[\[11\]](#)

Under alt dette forværredes forholdet yderligere. Oven i de gamle massive modsætningsforhold var nu kommet spørgsmålet om Iran som evt. kommende atommagt. En ganske utålelig fremtidsversion for især Israel, men også for Vesten generelt.[\[12\]](#)

Der har i en periode været valgt ledere i Iran, som gav Vesten håb om en vis opblødning og eftergiveness, men med valget af (den socialt engagerede og angiveligt antivestlige) Mahmoud Ahmadinejad har forholdet nærmet sig det bundfrosne. Bidragende til frostgraderne blev hans udtalelser mod staten Israels eksistensberettigelse og hans delvise holocaustbenægtelse.

Valget i Iran 2009

Så indtraf den skæbnesvangre og i Vesten med spænding ventede begivenhed - det iranske

berammede præsidentvalg i Iran. Ahmadinejad opstillede til genvalg, og sammen med ham opstillede tre modkandidater. Der var ikke større forskelle på de opstillede kandidaters programmer, så hvorfor der i Vesten var skabt en oppisket forventning om en modernisering og liberalisering af samfundet, hvis Ahmadinejad blev væltet, er og forbliver en gåde, men det blev i forløbet og især i efterforløbet et image som klæbde til to af de tre modkandidater og ganske særlig til Ahmadinejad's alvorligste modkandidat, Hossein Mousavi. Valget fik dermed retrospektivt tildelt et skær af frihedskamp mod et undertrykkende regime – bestående af konglomeratet Ahmadinejad og det ledende præsteskab. Lidt overraskende i og med, at Ahmadinejad, i modsætning til de to modkandidater havde etableret sig politisk i en vis opposition til præsteskabet.

Valgresultatet blev ventet med spænding i Vesten. Den første meddelelse kom fra Mousavi og havde karakter af en sejrsmelding. Han skulle angivelig have modtaget besked fra valgkomiteen om, at han havde vundet valget med ca. 2/3 af de afgivne stemmer. Få timer senere kom samme sejrsmelding imidlertid fra Ahmadinejad. Og så brød uvejret løs. Begge sejrsmeldinger kom overraskende tidligt i forhold til valgets afslutning. En faksimile af sejrbulletinen til Mousavi kunne nogle dage senere læses i Wikipedia's omtale af valghandlingen, men atter nogle dage senere var den igen fjernet fra artiklen, og en tilsvarende dokumentation er mig bekendt ikke siden fremvist nogetsteds.

Ahadinejads sejr bekræftedes af præsteskabet, men nu var Mousavi's tilhængere mobiliseret og gik på gaden under påstand om valgfusk. En betegnelse som i Vesten lige siden har været knyttet til det valg, og en parole som i løbet af det næste døgn bredte sig til så godt som alle vestlige nyhedsmedier. I Teheran bølgede protest-demonstrationerne gennem gaderne og det kom til blodige konfrontationer med Republikanergarden og Basij-militsen. Demonstrationerne har siden i de vestlige medier fået prædikaten fredelige, mens regimets indgreb til stadighed i Vesten er blevet karakteriseret som uprovokeret voldsudøvelse. Regimets beskrivelse af hændelsesforløbet – demonstranternes voldelige adfærd og drab på flere basijmedlemmer - blev yderst sjældent gengivet og i så fald under pure afvisning.

Modkandidaternes påstand om valgsvindel blev behandlet af Vogternes Råd, som vedtog at foretage omtælling i de områder, der var berørt af de fremsatte påstande om valgsvindel - i alt ca. 10% af de afgivne stemmer. De tre modkandidater blev inviteret til at bivåne genoptællingen, men afviste at deltage under påstand om, at Vogternes Råd støttede Ahmadinejad. Også pressen blev inviteret til at være tilstede, men afslog ligeledes og uden offentlig fremsatte begrundelser.

Ved genoptællingen fandtes kun minimale afvigelser, og valgresultatet blev erklæret for gyldigt, en afgørelse som dog ikke gjorde indtryk i nogen vestlig hovedstad endside på de to ophidsede modkandidater. De fastholdt stadig at valget var et falsum og fik massiv opbakning fra Brown og Sarkozy og Merckel og Berlusconi og alle de mange andre europæiske statsledere samt – efter en kort tøven – Obama.

I de næste dage omtaltes store demonstrationer til fordel for Mousavi. Mediernes beskrivelse af situationen efterlod et indtryk af en fuldstændig isoleret Ahmadinejad overfor et massivt protesterende folkehav. Sporadisk stødte man dog på oplysninger om mindst lige så store demonstrationer til fordel for Ahmadinejad. Oplysninger som hastigt igen fortrænges til fordel for billeder af et næsten samlet iransk folk rejst i retfærdig harme mod usurpatoren, som kun kunne samle Republikanergarden og Basij-militsen om sig.

Siden kom der nye udspil til medierne fra Mousavi og en af de to øvrige slagne præsidentkandidater, Mehdi Karoubi. De hævdede, at de arresterede under demonstrationerne havde været underkastet omfattende og massiv tortur – ofte med døden til følge. Samt at de under de offentlige afhøringer af fængslede demonstranter fremsatte tilståelser om samarbejde med fremmede magter, var fremtvunget ved tortur. Senere udbyggedes påstandene yderligere: Fangerne var blevet udsat for

voldtægt sideløbende eller alternerende med den øvrige mishandling.

Forhandlinger mellem de 5+1, IAEA og Iran

Samtidig med disse påstande accelereredes de vestlige angreb på Iran for dets angivelige forsøg på at fremstille atomvåben. De endeløse forhandlinger mellem de fem sikkerhedsrådsmedlemmer + Tyskland på den ene side og Iran på den anden med det Internationale Atom-Energi Agentur som mellemed er skildret af agenturets formand fra 1997 til 2009 Mohamed El Baradei. Han skildrer forløbet siden forhandlingerne begyndte i 2003 og ind til nedenstående skildring af sammenbruddet i 2009-2010.[\[13\]](#) Forhandlingerne drejede sig da om, at hindre Iran i at berige uran op til 20%, hvad der ville bane vejen for videre udvikling hen imod kernevåben (Iran fastholdt at formålet udelukkende var medicinsk). Den foreslåede løsning var, at Iran sendte sit forråd af lavt beriget Uran til Rusland og Frankrig til videre berigelse der før det blev sendt tilbage til Iran til brug som kernebrændsel (nødvendig på det berigelsesniveau) i landets forsøgsreaktor.

Forhandlingerne forløb i en positiv atmosfære mellem præsidenterne Obama og Ahmadinejad, men kompliceredes af Frankrigs Sarkozy og den amerikanske udenrigsminister Hillary Clinton, som excellerede i provokerende og nedsættende bemærkninger om modparten. Efter mange forgæves tilløb, endte forhandlingerne med et forslag om Tyrkiet og Brasilien som modtagere af det iranske lavt berigede uran (Iran havde - efter Sarcozy's optræden - afvist at implicere Frankrig i aftalen).

Den løsning blev accepteret af alle tre implicerede lande i en fælles erklæring den 17. maj 2010. Men, skriver Baradei, "the very next day, in a masterstroke of diplomatic futility, the P-5+1 announced that they had reached agreement on a fourth Security Council resolution to escalate sanctions on Iran for not bringing its enrichment program to a halt." Hillary Clinton kaldte aftalen med Tyrkiet og Brasilien "en gennemskuelig manøvre" fra Irans side for at undgå nye sanktioner.

Nu i november 2013 forhandler man igen. Den samme indledende glade optimisme. Derefter - ligesom i 2009 - franske blokeringer, diskret suppleret af den amerikanske udenrigsminister, mens Israels præsident Netanyahu gestikulerer ude på sidelinjen. (Sluttelig blev man dog denne gang enige om de indledende skridt).

Stemningen i den vestlige offentlighed

Stemningen i den vestlige offentlighed var, efter den ovenstående skildring af forholdene omkring præsidentvalget og regimets efterfølgende brutale adfærd, éntydigt imod Ahmadinejad og det iranske præstestyre. Også ansvaret for forhandlingssammenbruddet blev énsidigt lagt på Iran og Ahmadinejad. Skulle Vesten, inklusive USA beslutte sig for anvendelse af våbenmagt for at hindre, at Iran blev en atommagt, ville en sådan beslutning derfor på det tidspunkt finde bred offentlig opbakning.

Hvad angår hændelserne omkring det iranske valg: Der er næppe tvivl om, at valghandlingen blev misbrugt, men det tilbagestående spørgsmål må blive: af hvem? Står vi overfor en (mislykket?) Operation Ajax II? Det vil naturligvis med harme blive afvist, måske endda med rimelig grund - måske uden. Kommer der afslørende nyt frem om 50 år? Det vil i så fald kortvarigt blive en sensationel nyhed i medierne og siden en retrospektiv kommentar til en dramatisk historisk begivenhed, som længst havde fået sit planlagte forløb.

De vestlige medier havde dengang i 2009- 2010 banet vejen for en FN-resolution med adgang for NATO til at gribe ind til beskyttelse af den iranske befolkning mod magthavernes overgreb. Resten var op til vestlig politisk beslutsomhed og handlekraft. I første omgang greb man til yderligere sanktioner i håbet om at vælte regimet ad den vej. FNs og USAs sanktionspolitik havde siden 1990 fået et langt større omfang end tidligere[\[14\]](#) (og markerede en øget reservation overfor punkt 2 og 3 om den frie handel i Wilsons berømmelige 14 punkter fra 1918).

Skildringen af de menneskefjendske forhold under det shiamuslimske regime i Iran fortsatte imidlertid uden forbehold i de toneangivende vestlige medier.

Der handles

Noget måtte gøres. Nogen måtte påtage sig ansvaret. Og Vesten følte alles øjne rettet mod sig og NATO. Man forsøgte sig med sanktioner, dels begrundet med Irans berigelse af uran, dels med de anførte krænkelser af menneskerettighederne. Først så langt man kunne nå gennem FN's sikkerhedsråd. Siden for egen magtfulde regning. Det virkede ikke. Intet oprør fra den sultne slavehær. Tværtimod. Til alt held er der imidlertid altid indfødte eksilerede oprørske grupperinger at spille på. Og til alt held slår de sig med overraskende konsekvens ned i de toneangivne vesteuropæiske hovedstæder. De libyske og syriske i London, de iranske i Paris. Alle med god kontakt til vestlige regeringskredse og vestlige medier.

Ganske vist i udgangspunktet en broget flok - nogle til højre, andre til venstre, nogle sekulære, andre islamiske. Det har været et problem at få dem til at enes og stå sammen, før man fra Vestens side kunne bruge dem til noget fornuftigt. Det lykkedes med de libyske, i hvert fald længe nok. Det lykkedes også til en begyndelse med de syriske, endog så vidt at Vesten kunne gå forrest - i spidsen for en ikke uanselig gruppering af "Syriens Venner". Men så var man for ubeslutsom og ventede for længe. Det kunne den til formålet sammensvejsede syriske opposition, som skulle bære byrden, ikke holde til. Så de blev uenige igen, og det hele gik i opløsning. Syrien lå ganske vist i ruiner, over 100.000 syrerer var dræbt, og millioner flygtede og levede under kummerlige forhold i nabolandene. Men alligevel var det hele gået i skudder-mudder. Regeringen sad endnu og gjorde tegn til at blive siddende.

Det var vel hensigten, at efter Syrien skulle turen komme til Iran. Verdens-opinionen var på plads, og de oppositionelle exilorganisationer i Paris var sikkert vel forberedte og kamplystne. Blandingen af Shah-tro og marxister til formålet forenede og endda med palmegrene til zionisterne. Men efter fiaskoen i Syrien, måtte Vesten skifte kurs, og det er den nu i fuld gang med. Man rækker hånden ud - ikke ned, som det ellers har været skik og brug. Man forsøger - skønt med overvindelse - at holde underarmen vandret og tale i høflige vendinger uden alt for mange tilbagefald til fordums sprogbrug.

Man har således skiftet strategi, mens man tænker sig om.

Efterskrift:

En tolkning af den aktuelle udvikling kunne være, at Vestens hidtidige strategi i Mellemøsten er slået fejl, af to grunde: 1. At dens ideologiske begrundelse i humanitære interventioner og "Responsibility to Protect", som var strakt til det yderste i Libyen, var blevet bremset af et veto i FN's sikkerhedsråd. USA kunne derefter have valgt at optræde unilateralt (med NATO og sammen med "Syriens Venner"), men Obama-administrationen tolkede risikoen for at være for stor, og, som punkt 2: den blokerende kendsgerning, at der ikke var stemning for mere krig i den amerikanske befolkning. Derefter blot den blodige fortsættelse af, hvad der var sat i gang i Irak, i Afghanistan, i Libyen, i Syrien; men USA og Europa var herefter - langt om længe og tvunget af de foreliggende realiteter - nødt til at søge nye veje.

[1] David Fromkin: A Peace to end all Peace. London 1989, Paperback 2000, s. 456

[2] The Cambridge History of Iran. Vol. 7. From Nadir Shah to the Islamic Republic. Cambridge 1991, s. 210

- [3] Gene R. Garthwaite: The Bakthiyari Khans. *International J. og Middle East Studies*, vol. 3, No. 1 (Jan. 1972), s. 43
- [4] *The Cambridge History of Iran*, s. 222
- [5] *The Cambridge History of Iran*, s. 216
- [6] Det efterfølgende er væsentligt baseret på : *The Cambridge History of Iran. Vol. 7. From Nadir Shah to the Islamic Republic.* Cambridge 1991, Barbara Slavin: *Bitter Friends, Bitter enemies.* New York, 2007 samt Kinzer, Stephen: *All the Shah's Men. An American Coup and the Roots of Middle East Terror.* USA 2003.
- [7] Douglas Little: *American Orientalism*, 2002, s. 57
- [8] I 1955 blev Iran, sammen med Storbritanien, Irak, Tyrkiet og Pakistan medlem af Bagdadpagten, en af Vesten iværksat forsvarsalliance rettet mod Sovjet-Rusland. Sovjet havde indgået en venskabsaftale med Iran, som gav Sovjetunionen ret til at besætte den nordlige del af Iran, hvis Iran skulle tjene som base for sammenslutninger rettet mod Sovjet. Sovjet protesterede da også straks overfor Irans medlemskab, hvortil Shahan svarede, at medlemskabet var nødvendigt af hensyn til landets udvikling samt, at den sovjetiske protest var udtryk for utidig "indblanding i Irans indre anliggender" [sic!]. Se Wilbur Crane Eveland: *Ropes of Sand*, 1980, s. 109 (note)
- [9] Douglas Little: *American Orientalism*, 2002, s. 56-57
- [10] *Encyclopædia Iranica: CIA in Persia*, s. 5-6.
<http://www.iranicaonline.org/articles/central-intelligence-agency-cia-i>.
- [11] Seymour M. Hersh: *Preparing the Battlefield. The Bush Administration steps up its secret moves against Iran.* *The New Yorker*, july 7, 2008.
http://www.newyorker.com/reporting/2008/07/07/080707fa_fact_hersh.
- [12] Man kunne i den sammenhæng nævne en stærkt tendentiøs skildring af forholdet mellem Iran og Israel i en til dansk oversat bog af den emigrerede iranske journalist Kasra Naji. Den danske titel er "Irans skarpe sværd". Udgivet på Politikens forlag i 2008 med forord af Herbert Pundik.
- [13] Mohamed Baradei: *The Age of Deception. Nuclear Diplomacy in Treacherous Times.* New York 2011, s. 287-313
- [14] <http://www.econlib.org/library/Enc/Sanctions.html> - Kimberly Ann Elliott, Gary Clyde Hufbauer and Barbara Oegg : *Sanctions.* I *The Concise Encyclopedia of Economics*,